

בבירור דין ישיבה מעורבת בחתונה

הרב נעם שרעבי

פולמוס "הישיבה המעורבת" בשמחות הינו דיון ידוע ומפורסם, בשנים האחרונות רבים העלו את דעותיהם ותובנותיהם בעניין זה. במאמר זה ננסה לבאר ולהראות את פסקי ההלכה לצד רוח ההלכה, ולברר מהי הדרך הראויה והטובה שהורו לנו חז"ל והפוסקים.

נאמר בגמ' במסכת סוכה דף נא. "במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול".

ומפרשת הגמ' בהמשך (נא:-נב.) "מאי תיקון גדול אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפוח גזוזטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה תנו רבנן בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה היכי עביד הכי והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב קרא אשכחו ודרוש וספדה הארץ משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד אמרו והלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעוסקין בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה".

ופרש"י הק' ד"ה "קרא אשכחו": שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול". ועוד ברש"י ד"ה "וספדה הארץ": "בנבואת זכריה ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג וכתוב משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד שאפי' בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים". וכן בד"ה "כאן שעוסקין בשמחה": וקרובה לקלות ראש ועוד שיצה"ר שולט עכשיו לא כל שכן".

והנה כבר מדברי הגמרא עולה ומתבהרת רוח הנהגת חז"ל בענייני צניעות שבין אנשים ונשים, שראו חכמים כי מחמת שעלולים לבא לידי "קלות ראש" אזי לה

תיקנו תקנה וגדרו גדר שתהא הפרדה המחיצה בין הנשים לגברים, ומדברי הגמ' ומדברי רש"י נראים פני הדברים כאשורם ללא עוררין.

ועוד בגמ' קידושין פא. "אביי דייר גולפי רבא דייר קנה". ופרש"י "גולפי": "מקום קבוצת אנשים ונשים או לדרשה או לחופה היה מסדר קנקנים של חרס הרבה ביניהם שאם יבאו זה אצל זה יקשקשו וישמע קול". וכן בד"ה "דייר קנה": מסדר קנים שהעובר עליהן קולם נשמע". ויש לזכור כי תקנת חז"ל אינה המלצה בעלמא אלא דבר המחייב ביותר, ומה עוד שהגמרא נקטה בלשון "תיקון גדול". וכן רש"י קורא לזאת: "גדר".

והנה מבואר בדברי רבינו הרמב"ם (הל' ממרים, פ"ב ה"ב-ה"ג) מהי כח גזירת ותקנת חז"ל וז"ל:

[ב] בית דין שגזרו גזירה, או התקינו תקנה, והנהיגו מנהג, ופשט כל הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר, וביקש לבטל דברי הראשונים ולעקור אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו המנהג אינו יכול, עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמניין...

[ג] במה דברים אמורים, בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג, אלא בשאר דיני תורה. אבל דברים שראו בית דין לגזור או לאסור אותן, לעשות סייג אם פשט איסורן בכל ישראל אין בית דין הגדול אחר יכול לעקור ולהתירן, אפילו היה גדול מן הראשונים".

ולענייננו, על דברי הגמ' בסוכה מפרש הרמב"ם בפירוש המשניות (סוכה, פ"ה): תיקון גדול – כלומר גדול התועלת והוא שהיו מכינים מקום לנשים ומקום גזור לאנשים, ומקום הנשים למעלה על מקום האנשים גבוה ממנו כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים.

ונראה מדברי הרמב"ם שכל הגדר הוא על מנת שלא יסתכלו האנשים בנשים¹ ואילו בגמ' כתיב משום "שהיו באים לידי קלות ראש", לכאורה קשה. מיישב זאת התוס' יו"ט (שם) וכותב: "ואמנם ההסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש, כי הוא ימשל בך... ועוד משום קשוי לדעת ושמא יראה קרי".

1. וכן בשו"ת זכרון יהודה או"ח סי' ס"ב, ציץ אליעזר ח"ז סי' ח, שבט הלוי ח"א סי' כ"ט, באר משה ח"ד סי' קמ"ז, משנה הלכות ח"ז סי' י"ב, דברי יואל ח"א או"ח סי' י.

ובוודאי ממה שראינו מדברי הגמ' בסוכה ראו חכמים לתקן תיקון גדול ובכך הורו לכלל ישראל שבכל הדורות שבמקום שמחה ועליצות שם עלולה להתפתח קלות ראש ופריצות ולכן ראוי שתהא מחיצה והפרדה.

הגדר ההלכתי של חתונה

ויש מי שיאמר כי בחתונה יש להבדיל בין ב' זמנים, האחד זמן החופה, והשני זמן הסעודה. והנה "חתונה" או "שמחת נישואין", בוודאי הוא גדר של שמחה של מצווה, כמ"ש בגמ' מגילה (כט.) "מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה".

וכן איתא בגמרא (ברכות ו): "וא"ר חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגוי' ויהי קול השופר וגוי' והאלהים יעננו בקול".

וכן נפסק ברמב"ם (הל' אבל פי"ד ה"ט): "מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה". (וכן כתב בהל' אישות פי"י י"ב). ובטור (אהע"ז, סי' ס"ה): "מצווה גדולה לשמח חתן וכלה... וכל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה' קולות".

ונפסק בשו"ע (אהע"ז, סי' ס"ה): "מצווה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם"². וכתב שם הבית שמואל: "מיהו לשון הפוס' שכתבו מצווה לשמח משמע דמצווה שילך לשם וישמח אותם".

והדברים ברורים דים שחתונה (סעודת נישואין) עונה לגדר שמחה, בירור זה הינו יסודי ביותר בעיון בדין ישיבה מעורבת, מאחר ואם נאמר שאין בסעודת נישואין היינו חתונה, גדר של "שמחה של מצווה" אזי יהיה מקום לומר שתקנת מחיצה להפרדה בין גברים לנשים לא תהיה מחוייבת, מחמת שלא מדובר בגדר

---

2. ואין להסיק ח"ו ממה דאיתא בשו"ע "ולרקד לפניהם ולומר שהיא נאה וחסודה" שמכאן נלמד שיותר להסתכל על הכלה ח"ו, שאיסור הסתכלות הינו חמור מאוד, והראיה שהשו"ע פוסק בסעי' ב' "אסור להסתכל בכלה". וכן פסק מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שו"ע המקוצר, ח"ז, סי' ר"י, ל"א), וכן כתב בטור סי' ס"ה.

של שמחה כלל, ואם אין החתונה בגדר של שמחה אזי לא חוששים שיבואו לידי קלות ראש וכו'.

אבל, לאחר עיון באמור לעיל נראה בבירור כי חתונה הינה בגדר שמחה של מצוה. מתוך כך נרקמת לה ההבנה שבמקום שיש שמחה עלולה להיווצר בעיה כאשר לא תהיה הפרדה בין נשים וגברים כדברי הגמ' בסוכה לעיל. וכן מדברי הגמ' בסוכה (כה:): "ת"ר חתן והשושבינים וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין", ופרש"י ד"ה "ומן התפילין": "משום דשכיחא שכרות וקלות ראש".

ומובא ב"אוצר הגאונים" (סוכה חלק התשובות ס"י קפ"ט) מקור לאיסור ישיבה מעורבת וכך לשונו:

מהו שיכנסו בני אדם לבית משתה [היינו סעודת נישואין] או לגמ"ח ויאכלו בסעודה עם הנשים מעורבין? כך המעשה: אם בזמן שהנשים יושבות כאחת בפני עצמן והאנשים בפני עצמן מותרין, על מנת שלא ימזגו אנשים לנשים ונשים לאנשים. וכן בחילוק המנות והפרפריות. **אבל אסורין הן בסעודה בזמן שהן מעורבין אלו ואלו, האנשים והנשים, שאסור לו לאדם להתערב עם הנשים בסעודה, חוץ מאחותו ואחות אביו ואחות אמו ואחות אשתו, על מנת שתהא אשתו בסעודה שהיא משמרתו מעבירה.**

- והדברים ברורים ואינם צריכים להסבר, נשאלת השאלה מדוע הימצאות אשתו אינה מתירה סעודה גם עם נשים אחרות? לכאורה משמע שנוכחות אשתו פוטרת אותו מאיסור ייחוד, אבל אם כך הרי שהתשובה מתייחסת רק לסעודה פרטית ולא לסעודה פומבית. והרי לפי ראש התשובה מדובר בבית המשתה, היינו חתונה, שהוא מקום ציבורי ואין בו חשש ייחוד (אפילו אשתו לא שם), אם כן צריך לפרש שנוכחות אשתו מונעת אותו מקלות ראש. (ועיין לעיל בדברי רש"י על הגמ' בסוכה כה:).

וברוח דברים אלו מובא גם ב"ספר הפרדס" לרש"י ז"ל (דף ע"ב):
אסור להתערב הנשים עם האנשים בין בסעודה בין במחול בין בכל עניין, אלא נשים לבד והאנשים לבד. מקל וחומר: ומה אם בעונת האבל כתיב "וספדה הארץ משפחות משפחות לבד, משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד", המשתה והשחוק על אחת כמה וכמה מפני שיצר הרע מתגרה בה.

וכן ב"ספר חסידים" (סי' שצ"ג):

כל המברך שהשמחה במעונו צריך לחקור אם קיימו וגילו ברעדה אם רעדה במקום גילה. אבל אם לוקח אדם אשה שאינה הגונה או היא לוקחת איש שאינו הגון או שניהם אינם הגונים או אין תרבות שם ונבול פה ביניהם או נשים יושבות בין האנשים שההורים שם לא יתכן לברך שהשמחה במעונו. ועל אלה וכיוצא בהם נאמר (ירמ' ט"ו י"ז) לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז וכתוב (ישעי' כ"ח ח') כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום (שם שם י"ב) ולא אבוא שמוע בגימטריא עשרה אומרה שכינה לא אבו שמוע דברי תורה (קהלת ב' ב') ולשמחה מה זו עושה וכתוב מה זו בין ת"ח ובין לצים. כל מצוה הבאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה כמו מצוה לשמח החתן ואם יש פריצים ויודע שבלא פריצות לא יהיה או אינו יכול להיות בלא הרהור או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם.³

המהרש"ל מתייחס לדברים אלו של "ספר חסידים" וכך כותב ב"ים של שלמה" (כתובות פ"א סי' כ'):

וברוב המקומות החתן והשושבינים אוכלין בבית אחד, והכלה עם שושבינים בבית אחר. גם בספר חסידים כתב, שאין לברך שהשמחה במעונו היכן שיושבים אנשים ונשים בחדר אחד, כי השטן מקטרג ואין שמחה לפני הקב"ה, ואני הגבר אשר ראה עני עמי שכמה קלקולים באו מזה.

וכן איתא בשל"ה הקדוש (שער האותיות, קדושת הזיווג, אות ו'): אוי להם שהולכין במחול עם נשים דעוברין על כל אזהרות רז"ל... וגם הוא מסתכל בה, וכבר אסרו להסתכל בבגדי צבעונין שלה, והוא מסתכל אז בבגדיה ובפניה בפנים שוחקות. וגם משיח עמה שיחות קלות ראש ואפילו היא בתולה פנויה.

ובעל "השבט מוסר" הגה"ק רבי אליהו מאיזמיר זצ"ל כותב כך (פרק כ"ד, אות כ"ה):

עוד מהדברים השייכים לנשים, ההולכת בבית החתן והכלה, תהיה כוונת לכתה לשם שמים ולקים לשמח חתן וכלה. ויצחקו בפני הכלה אך לא בפני החתן ובפני שום אדם שבעולם, כדי שלא יבואו לכשל בהן ח"ו, ואל יראו יופין ונוי מלבושן והליכתן בפני שום אדם, רק תהיינה שמורות בבית הכלה. ובל

3. וכן ב"ספר המנהגים" (מנהגים לכל השנה, סימן י"ד) לרבי יצחק אייזיק טירנא. ובספר "אורחות צדיקים", ערך שמחה.

תרקד בפני שום אדם... ונמצא רקוד אשה אחת עשה בית חתנות – בית שטנות... וגם לא תרמנה קולן בשירים בקול רם באופן שישמעו אנשים, דקול באשה ערוה, רק ישירו בקול נמוך.

וכן איתא ב"פלא יועץ" להגה"ק רבי אליעזר פאפו זצ"ל (ערך חתן): ומצינו גדולי עולם (כתובות יז.) שהיו מרקדים לפני הכלה לפי שלא היה בהם יצר הרע, אבל עתה לא נתנה רשות להתערב אנשים ונשים אפילו בשעת מיתח ח"ו, כל שכן בעידן חדוה שאם יהיה תערובת אנשים ונשים השטן מרקד ביניהם ונפיק חרבא ושמחה לתוגה יהפך ח"ו. אלא החתן יושב בין האנשים והכלה בין הנשים בל יראו אלו עם אלו.

ויש שמי שנתלו להתיר על סמך דברי "בעל הלבוש" (לבוש החור, מנהגים, סי' ל"ו):

ואין נזהרין עכשיו בזה, ואפשר משום דעכשיו מורגלות הנשים בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כ"כ, דדמיין עלן כקאקי חיוורא⁴ מתוך רוב הרגלן בינינו, וכיוון דדשו דשו.

וכאמור לעיל רבים נתלים לצוטט ולהזכיר את דברי הלבוש ומתהדרים לומר "יש לנו על מה לסמוך", אך בעיון עמוק בדברי האחרונים על דברי "הלבוש" נראה כי יש להבין היטב את דבריו.

"השדי חמד" (מערכת חתן וכלה וחופה, סי' י"ב) כותב על דברי "הלבוש" [או י"ל שכותב כנגד אותם המתירים לעצמם ענייני צניעות על סמך דברי "הלבוש"] וכך לשונו:

ומי זה אשר יאמר זכיתי ודמיין בעיני כי קאקי חיוורי, דמלבד דזה לא שייך אלא בראיה בעלמא דלא ניחוש להרהורי עבירה ולא בקריבה דהיא גופא עבירה. ועוד דאם אמרו כן רבותינו בעלי הש"ס לפי גודל קדושתם וטוהר רעיונם המה הגיבורים לכבוש את יצרם אשר היה בכחם לומר גירא בעינא דשטנא איך נלמוד מהם אנחנו אזובי הקיר תשושי כח מלכבוש את יצרנו הרע האורב עלינו תמיד אף בדברים שאין נפשו של אדם מתמדתם וק"ו לעריות

4. מקור ביטוי זה בגמ' ברכות כ. המספרת על רב גידל שהיה יושב בפתח המקווה של הנשים מאחר ולא היה חושש ליצר הרע כי היו נדמות הנשים בעיניו כאוויזים לבנים.

וכיוצא אין לנו אלא לגדור גדר לפנים מגדר ולעשות משמרת למשמרת ולהרחיק מכל הדומה לכיעור וכולי האי ואולי.

וכותב הב"ח (אה"ע סימן ס"ב ד"ה ויש אומרים): "בקראקא נוהגין שבסעודה שעושין בליל שני מברכין "אשר ברא", ולא "שהשמחה במעונו". והוא תימא, ולא מצאתי שום טעם למנהגם זה. אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא ומושיבין האנשים והנשים יחד בחדר אחד, וכתב במנהגים דאין מברכין "שהשמחה במעונו" היכא דאיכא חששא דהרהור עבירה. ולפי זה ודאי היכא דאין שם אלא אנשים במסיבה, צריך לברך "שהשמחה במעונו". וכן פסק "הבית שמואל" (אבן העזר, סי' ס"ב ס"ק י"א): "כתב הב"ח כשאנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שהשמחה במעונו דאין שמחה כשיצה"ר שולט". וכן פסק ב"באר היטב" (שם, ס"ק י"א) "דאין אומרים השמחה במעונו דאין שמחה כשיצר הרע שולט". וכן פסק בקיצושי"ע (סימן קמ"ט): "צריכין ליהרר שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד, שאם אוכלים אנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים "שהשמחה במעונו" כי אין שמחה כשיצר הרע שולט".⁵

וכן פסק הגאון הקדוש רבי יוסף חיים מבגדאד זי"ע ב"בן איש חי" (פ' שופטים, שנה א', אות י"ח):

מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולעשות להם מלי דבדיחות שישמחו. ושכר המשמחים עצום מאוד ורק יזהר שלא ישמחם בליצנות וכל אסור קל, אפלו מדרבנן. וכל שכן שלא ירקדו אנשים ונשים יחד, ואפלו רקוד נשים לבדם בפני האנשים אסורכי יתגרה יצר הרע באנשים הרואים.

והביא אליהו דוד קלרק (במאמרו ישיבה מעורבת בסעודת נישואין⁶) כי בתקנות הקהל של ועד הקהילות בליטא בשנת תקכ"א (מהד' דובנוב תתקע"ג, ט"ז) תוקנה תקנה בנוסח זה:

5. וכן באוצר הפוס' (חלק י"ז, א"ה, סי' ס"ב, ס"ק י"ג, דף נ"ד, א) המביא רשימה של פוסקים רבים שפסקו כגון דא.

6. תחומין חלק כ'.
מא

גם לא ישבו אנשים ונשים בחדר אחד, גם לא יצאו במחולות בבית אנשים לרקוד שם. וחרם על המסובים אם לא ישגחו על זה.⁷

ומחמת שהיו מי שהקילו בנידון דידן, גדרו רבני אותו הדור עניין זה, וכך כותב אחד מן פוסקי אותו הדור הרב יצחק צבי ליבוביץ (שלחן העזר ט, ה):
לכתחילה מוטל עלינו לזהר בזה... אם אי אפשר בבי' חדרים, על כל פנים לעשות היכר ביניהם ולעשות משמרת למשמרת ולהרחיק מן הכיעור והדומה לו.

ויש להעלות גם את פסק מרן הראי"ה קוק זי"ע (עזרת כהן, הלכות אישות, סי' ל') שכתב שם בלשון חריפה בנוגע לפריצות וכך דבריו:
חס מלהזכיר פריצת גדרי התוה"ק ודרכי הצניעות והטהרה שהם מוחזקים בין שלומי אמוני ישראל מעולם. וחלילה לחקות את פורקי עול תורה ויראת שמים, ולהכשל אפילו בשמצא דשמצא דאביזרא האסורה ומגונה.

ערבוב נשים וגברים

מובא ברמב"ם (ה'י שביתת יו"ט, פ"ו הלכה י"ב):

חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עברה. וכן יזהירו על דבר זה לכל העם, כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיים לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עברה.

וכן מובא במרדכי (שבת שי"א):

כל מחיצה שאינה לצניעות בעלמא אסור לעשותה בשבת... אבל מחיצה שעושה לצניעות בעלמא מותר כגון מחיצה שעושים בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת.⁸

ופסק בשו"ע (אבן העזר, סי' כ"א):

---

7. ויש להדגיש כי תקנות הללו אינן תקנות של הקהילות החסידיות ששם לא הייתה צל של פקפוק בהפרדת נשים וגברים. דבר זה מראה באופן ברור כי תקנות ההפרדה בדיני צניעות היו ברורות ביותר באותן שנים בקהילות ישראל על שלל גווניהן, אלא שבימינו מאז פשטה נגע ההשכלה בשילוב יד ביד עם המודרניזציה והציונות החילונית, התפשט החולי של ערבוב נשים וגברים אף בחוגי הדתיים.

8. וכן במשנ"ב סי' שט"ו סעי' ו'.

צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד... ואסור לשחוק עמה ולהקל ראש כנגדה או להביט ביופיה ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור, ואסור להתסכל בנשים שעומדות על הכביסה... והמסתכל באצבע קטנה של אשה ונתכווין ליהנות ממנה כאלו נסתכל בבית התורף שלה, ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שעה והמתכווין לאחד מאלו הדברים מכין אותו מכת מרדות.

וכתב "הבית שמואל" (שם) לבירור מאן דכתיב "להתרחק מן הנשים מאד מאד", וכי למה הכפיל "מאד"? עונה הבית שמואל: "לפי שנפשו של אדם מחמדתן לכן כתב מאד מאוד". ובסעיף ב', בעניין "להסתכל ביופיה" כתב "הבית שמואל": "הר"י כתב דאסור מדאורייתא שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם והרמב"ם ס"ל מדרבנן".

וכן פסק ב"דבר הלכה" (ט"ו, י"ג) שמחיצה נחוצה בכל מקום שמתקבצים שם גברים ונשים. וכן בספר "עשה לך רב" (ח"ג סי' מ') שמחייב הקמת מחיצה בין גברים ונשים אפילו בשעה החופה. ויש מי שהגדיל ויצא בתוקף נגד מנהג זמנינו לסדר כיסאות בשעת החופה בחצי גורן וכך כותב בשו"ת באר משה (ח"ד קמ"ז, ל"א) "והוא חוצפה ועזות פנים לסדר הכסאות באולם שבו נערכת החופה בחצי עיגול באופן המאפשר הסתכלות אנשים בנשים".

וברוח דברים אלו פסק בשו"ע (או"ח, סי' תקכ"ט, סעי' ד'):

חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה אלא יהיו כולם קדושים.

וכן כתב הרמ"א (שו"ע, או"ח סי' שט"ו): "אבל מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא שרי". ובמשנה ברורה ישנם כמה מקומות בהם מזהיר בעניין זה.⁹ כתב המשנ"ב בהלכות שבת (סי' שט"ו) דיני אהל בשבת, התיר הרמ"א המובא לעיל לעשות מחיצה הנעשית לצניעות והוא מדברי הטור. ומוסיף שם המשנ"ב: "לצניעות בעלמא כגון להפסיק בין אנשים לנשים כששומעין הדרשה". ועוד בהלכות שבת (סי' של"ט) בביאור הלכה (סי' ק) כותב כך:

9. וישנו מקום נוסף במשנה ברורה, הלכות ערובי תחומין (סי' תט"ו), המדבר יותר על ריקוד וכי'.

ובשו"ת שער אפרים סימן ל"ו אוסר אפילו בחולו של מועד, אלא אף זו שעשו בהאי גיסא חנגא וחוללו המחולות נערים בני בלי תרבות עם בתולות ונתערבו בהם גם אנשים ונשים ושעירים ירקדו שם, אוי לנפשם כי גמלו להם רעה לעבר על דת בפרהסיא, והתורה חוגרת שק עליהם... ודאי יפה עשה למחות בכל כחו באנשים כאלה וכו וכל רב ומורה בעירו מחוייב למחות ולבטל הרקודין והמחולות ביו"ט, ומכל שכן בחורים ובתולות יחד, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לאספסוף אשר בקרבו ותערובות אנשים ונשים, כמו שכתבתי לעיל וכמבואר בארח חיים סימן תקכ"ט שכתב שם לא יתערבו אנשים ונשים. דידוע דאין חילוק בין נשואות לפנויות לענין זה, ואין לך דרגא להסתת היצר הרע ומעלה לזנות יותר מזה, שמתבוננים ומביטים בפני הנשים והבתולות בעת הריקוד... וקורא אני עליהם יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם! ולפעמים מחבקים ומנשקים למלאות תאותן ובאים לידי מעשה ער ואונן... ומזה נעשה ק"ו בשעת שמחה ורקוד בהסתת היצר הרע לעברה (סוכה נב)... ועפ"י דתנו אסור להתסכל אפלו בבגדי צבעונין של אשה ומכל שכן להביט בפניה הן בתולה הן נשואה.

תשובת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל

עיקר ההיתר המפורסם בסוגייה זו נכתב ע"י הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל אשר תומך יתדותיו על דברי הגמרא בפסחים בסוגיית אכילת הפסח בחבורה. הגמרא (פסחים פו:) מובא במשנה (פסחים ז, י"ג) "שהכלה הופכת פניה ואוכלת", והגמרא מבארת (פו:) שהיא הופכת את פניה מחמת הבושה, ורש"י שם ד"ה "בושה": "לאכול לעיני האנשים על ידי שמסתכלים בה". ומכך דייקו שלא הייתה מחיצה וישבו גברים ונשים מעורבים יחד¹⁰. וכך לשון הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מ"א):

ובמקום קבוץ לדברי הרשות ואף בחתונות מסופקני אם יש האיסור זה באופן שליכא חשש יחוד ויותר נוטה שליכא לאיסור זה דהא אשכחן באכילת הפסח שהיו אוכלין האנשים והנשים בבית אחד, והיו שם כמה משפחות שאין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה... דלר"ש אין הפסח נאכל בשתי חבורות ואם יעשו מחיצה ביניהם הרי יחשבו כשתי חבורות כדאיתא בפסחים דף פ"ו ומדר"ש נשמע שגם לר' יהודה אף שנאכל בשתי חבורות לא חייבו שהנשים יאכלו בחבורה אחרת... וגם הא דהכלה הופכת פניה שפרש"י ע"מ

10. יש לעיין היטב בהרגלי הסעודה דאז לבין הרגלי ימינו ועיין בתוס' ברכות מב. ד"ה "וסלק" וכן בתוס' בפסחים קטו: ד"ה "למה עוקרין את השלחן".

שאר חב"א א"ר יוחנן מפני שהוא בושה לאכול לעיני האנשים ע"י שמסתכלין בה שאין שייך בפני אביה ואחיה אלא בפני אנשים אחרים, א"כ מפורש שלא היה מחיצה ביניהם.

אך בתשובה אחרת (סי' ל"ט) כותב הגר"מ פיינשטיין כך :

בכל מקום קבוץ שהרי ההספד שלעתיד שלמדין משם לא מצאנו בו שיהיה במקדש ואם שם לא נאסר מדאורייתא אלא לצניעות בעלמא איך שייך למילף מזה איסור דאורייתא למקדש אלא משמע שהוא איסור בכל מקום שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים שאסורין להיות בלא הבדלת מחיצה ביניהם כדי שלא יבואו לידי קלות ראש.

ולביאור דבריו של הגר"מ פיינשטיין בסימן מ"א, יש לומר כי פשוט שטבעי הסעודה והאכילה נשתנו לבלי הכר מאופי הסעודה שבזמן ביהמ"ק לזמננו הפרוץ בענייני צניעות.

כמו-כן יש לזכור כי באותם ימים המדוברים בגמ' בפסחים על אכילת הקרבן, היו הנשים לבושות בצניעות מופלגת בכף רגל ועד ראש בבגדים רחבים ויש אפילו שהיו מכסות חלק מפניהם כמנהג הערביות.¹¹

ומהגמ' שממנה מדייקים מחמת שהכלה הופכת פניה שהרי שאכלה עימה והיא ראייה שמוותר והרי כבר ביאר ברש"י בגמ' בפסחים ד"ה "והכלה": "שהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול כדאמרן פסח נאכל בשתי חבורות". אם-כן קשה מאוד ההשוואה וההיתר העומד ונסמך על אכילת הפסח בחבורה מימי הבית, מחמת שאופי הסעודה והרגלי האנשים והנשים היה שונה בתכלית. ומה עוד שכבר פסקו ראשונים ואחרונים שיהא מותר להכניס "הכלה" לסעודת שבע ברכות בלבד, עיין בנטעי גבריאל (נשואין, פמ"ד), ערוך השלחן (סי' ס"ב

---

11. והראיה ממנהג נשות עיראק המובא בספר "חוקי הנשים" להגה"ק הבן איש חי ז"ע שמתוך עיון בדבריו נראה כי סגנון הלבוש שנשמר בזמנו בעיראק בוודאי תואם לרוח הלבוש שבזמן הבית.

כמו-כן היה לבוש זה מצוי בנשות תימן, שהיו מכוסות ביותר ורק פניהם (ואף לא צווארם) היה לא מכוסה ושמרו על צניעות מופלגת ביותר, ועיין בסערת תימן להרב קורח זצ"ל וכן בהליכות תימן להרב קאפח זצ"ל וכן בספרי מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א שכולם מתנשחים באותו ניסוח האומר כי סגנון לבוש נשות תימן נשמר באדיקות מימי בית ראשון כידוע כמו שאר מנהגי תימן.

סעי' ל"ז), עורה השחר (אות ב' סקכ"ד) שהובא בשלחן העוזר (ח"ב דף ע"ז ע"ב), שו"ת התעוררות תשובה (ח"ב סי' פ"א), אוצר החיים מנהגי צאנז (אות שע"ד), מנהגי קאמרנא (אות קכ"ט).

מה עוד, שבוודאי לא ישבו בערבוב, אלא שישבו באותו החדר אך בנפרד, ואין לומר כי אין זה חבורה אחת, ומה עוד שבאותה גמ' בפסחים מובא כך ברש"י ד"ה "אלו הופכין ואילך": "אינן צריכין להסב אלו כנגד אלו להיות נראין כתבורה אחת, אלא רשאין להפוך פניהם אלו אילך ואלו אילך ואפילו נראין כשתי חבורות לא איכפת לן כדיליף בגמרא שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות".

והרי כבר נתבאר בשו"ע ובפוס' כי ראיית השולחן והמצאות באותו החדר שווה כמו שסמוכים על שולחן אחד לדין ברכה. ומה עוד שהגמ' בפסחים מתדיינת בדין "נפרסה מחיצה ביניהם" ולא מגיעה להכרעה בדין זה, ורש"י שם מבדיל בין מחיצה ביניהם לבין חדרים נפרדים, ומשמע מדבריו כי מחיצה אין פוסלת אכילה בחבורה אחת, אך בחדרים נפרדים פוסלת אכילה בחבורה אחת ואין לעשות כן, וכה דבריו.

ד"ה "נפרסה מחיצה ביניהן גרסינן": היו יושבין חבורה אחת ואוכלין פסח אחד ונפרסה מחיצה ביניהן ועשאום שני חבורות לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות גומרין אכילתן ואע"ג דמאן דאית ליה פסח נאכל בשתי חבורות אוסר לאדם לאכול בשני מקומות **הכא לא נעשה לכל חבורה וחבורה מקומם כמקום אחר שהרי אינו רואה אויר שלא ראה עד עכשיו ואין כאן מקום חדש**.

ד"ה "היו יושבין": "ב' חבורות בשני בתים ואכלו שם פסחיהם ונסתלקה המחיצה יש כאן אויר חדש ונעשה לכל חבורה כמקום אחר והוי ליה כאוכלים במקום הראשון ובשני הלכך לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלים".

וברור דיו, כי מה דאיתא לעיל שהכלה הופכת פניה, הראיה מן הכתוב שמדובר בתוך ז' ימי המשתה, שכבר ביארנו לעיל שכבר פסקו שיהא מותר (למרות שפוסקי זמנינו אסרו גם זאת עקב פרצות הדור בענייני צניעות), על כן מחוייב לומר כי בגמ' בפסחים עליה נסמך הגר"מ פיינשטיין מדובר בסעודת אכילת הפסח יחד עם סעודת של ז' ברכות כנהוג, ולכן הכניסו הכלה, ולכן גם כתיב ברש"י ד"ה "מפני שהיא בושה" שהיא מתביישת לאכול בפני האנשים שמסתכלים בה.

ובעניין זה הוסיף מו"ר הר"י רגב שליט"א (ר"י רעננה) כי דווקא מן הגמ' בפסחים למדים כי אכילה יחד ללא מחיצה אסורה, מחמת שאין הגמ' מדברת ומספרת על אירוע שכזה במקום אחר מכאן אתה למד שאכילה זו הייתה מיוחדת, ועוד שאין להשוות אכילת הפסח שהיא אכילה חשובה ביותר ונאכלה משפחות משפחות דייקא, ולא הייתה בגדר אכילת רבים ששם שכיחא קלות ראש כדברי רש"י.

וגם אם מתקשים לומר כך, הראיה ש"הכלה הופכת פניה" מחמת הבושה, והרי "גופא קשיא", שאם אכילה בערבוב נשים וגברים הייתה דבר שבשגרה והיתר כפי אותם המנסים להתיר בימינו, הרי הכלה לא הייתה בושה מחמת שהיה רגיל בעיניה הדבר, כמעין מה שמובא "כקאקי חיוור" הן בעיני הגברים והן בעיני הנשים, אבל לא כתיב כך בגמ', אלא כתיב "בושה", משמע שאין הדבר היה רגיל כלל, וכניסת אותה כלה הייתה חריגה ומיוחדת לאותה סעודת חתן בשילוב עם סעודת אכילת הפסח.

ובוודאי שבימי ביהמ"ק עליהם מדובר בגמ' בפסחים, שאז תיקנו את אותו "תיקון גדול" ע"י מחיצה והפרדה של נשים וגברים כמובא לעיל, בטח לא ההין אדם לפרוץ גדרי הצניעות שנשמרו בביהמ"ק בתוך ביתו בסעודת מצוה של אכילת קרבן ויצאת ידי חובה.

וסמך לדבריי מצאתי בשו"ת תפארת נפתלי משארמאש (סי' קכ"ה) שכתב דהלבוש (עיין בהמשך בדבריו) שהתיר הוא רק על אופן שנוהגין קודם ברכת המזון שרוצין לברך ברכת הנשואין ומביאין הכלה לבית החתונה והכלה שהיא בושה כמבואר במשנה בפסחים 'והכלה הופכת פניה', ע"כ לכבודה הולכת עמה אימה ומחותנתה שלא תהיה לבדה שם. ודרך מצותה בכך, גם הוא אקראי בעלמא בשעת ברהמ"ז וברכת הנשואין.

ועוד כותב הגר"מ פיינשטיין לסוגיא זו (חלק יו"ד ח"ד סי' כ"ד):
בקשר להצטרפות למחיצה בחתונה... שהחוב למחיצה יש רק לדבר שפתוח לרבים וחתונה נחשב לדבר פרטי.

וכבר ברי לכל בר-דעת כי כוונתו בדברים "חתונה נחשב לדבר פרטי" היינו אותו החלק בחתונה השמור ומיוחד לבני המשפחה כידוע ממנהג בני אשכנז והנמשכים אחריהם שעושים שמחה וסעודה פרטית וסגורה לבני וקרובי המשפחה ולא לשאר המזומנים.

ותמכתי יתדותיי בדבריו של בעל ה"נטעי גבריאלי" שכתב (פרק ל"ט, הערה ו'):
העירו גדולי ההוראה שליט"א שבזמן הזה שהדור פרוץ וגדרי הצניעות נתרשלו
ולא כדורות הראשונים שאפי' אצל אומות העולם היו נוהגים בצניעות כמו
שהעיד מהר"ם חאגיז בספרו אלה המצות סי' רס"ב עיי"ש. ועוד שבשנים
קדמוניות היו מזמינים להחתונה רק משפחה וקרובים, לכן היה אוכל החתן
אצל הנשים. מה שאין כן עתה, ובפרט שהנשים מסתובבות אנה ואנה ואינן
יושבות במקום אחד לכן יש להנהיג להזהיר שלא ילך החתן לחדר הנשים...
וי"ל ע"ז כלשון שו"ת חתם סופר (או"ח סי' קכ"ב) וז"ל: עלינו להוסיף גדרים
וסייגים ולא איכשר דרא כי בעוונותינו הרבים הדור פרוץ במילואו ויש להוסיף
אומץ להחמיר ולא להקל.

ובסוגייה זו עסקו באחד מן עלוני השבת הנפוצים בבתי הכנסת, ושם הועלו
דעות ותהיות בנושא. וכתב¹² הרב שמואל אליהו שליט"א (רבה של צפת):
לעצם הטענה כי אסור להתחשב בטיעון "מדרון חלקלק" **הריני להבהיר כי
חכמינו קבעו שחברה מעורבת היא "מדרון חלקלק"** (מסכת סוכה נא:): ולדעת
הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל היא **איסור דאורייתא** של ממש. (שו"ת אגרות משה
או"ח א' עמ' צח ועוד מקומות רבים). איך אפשר להביא ממנו ראיה לדבר
שהוא כל כך החמיר בו במקום שיש לחוש לקלות ראש.

והוסיף הרב אברהם זרביב שליט"א ר"כ "בית לחם יהודה" וכה דבריו¹³:
הרבנים המתירים הזכירו את דברי בעל האגרות משה (או"ח א' סימן מ"א)
שהביא ראיה שיש להתיר ישיבה מעורבת בחתונות, מקורבן פסח, מכך שהיו
נמנים לאכול את הפסח כמה וכמה משפחות יחד והרי צריך לאכול את קורבן
הפסח דוקא בחבורה אחת, ואסור שיהיה מחיצה ביניהם, ולכאורה זוהי ראיה
שמותר לשבת נשים וגברים יחד.

אולם יש שדחו הוכחה זו - שהרי אפשר שנשים ישבו לבד וגברים לבד בלי
מחיצה ביניהם - מחד נחשב הדבר לנפרד, ומאידך נחשב הדבר לחבורה אחת
(וכן ניתן לדייק בדבריו של הרב פיינשטיין עצמו, וכן כתב בנו הרב ראובן
פיינשטיין כי כל שהתיר אביו הוא להקל במחיצה במקום הרשות ולא לישוב
מעורב, וכי כך הנהיג בחתונתו שלו, מובא בספר 'את צנועים חכמה' ח"ב).

12. בגיליון קוממיות, פ' מטות מסעי התשס"ט.

13. שם.
מח

ובשו"ת "אז נדברו" (חלק י"ב, סימן מ"ו) כתב שמה ש"הלבוש" לא התיר ישיבה מעורבת אלא רק לברך, הראיה היא משום שכתב זאת כהערה על דברי "ספר חסידים" כנ"ל שכתב שאין לברך שהשמחה במעונו, אזי בא הלבוש להקל ולומר שכן אפשר לברך שהשמחה במעונו, אבל בטח שלא להתיר ישיבה מעורבת. וכמו-כן (שם) בסימן מ"ז, מתייחס לדברי הגר"מ פיינשטיין וכתב: "אין לסמוך מה שמוסרים מפיו בע"פ או אפילו מה שכתב באגרת¹⁴ מאחר שחסר לנו כל הפרטים למה כתב כך כמו שכתבתי כמה פעמים בנוגע לאגרות חזו"א".

ויש להעלות את דבריו של הגר"ז נוימן שליט"א אשר כתב מאמר תגובה בנידון עקב כך שקמו מספר רבנים והעלו דעותיהם בעניין ואף הגדיל אחד מהם שכתב שישיבה מעורבת היא האידיאל (ואוי לאוזניים שכך שומעות). על דברים אלו הגיב הגר"ז נוימן שליט"א מגדולי התלמידי חכמים בירושלים ועורך כתבי מרן הראי"ה קוק זצוק"ל ובנו הרצי"ה קוק זצוק"ל. על טענת "דורנו דור יתום ויש מקום לתור אחר קולות", ענה הגר"ז נוימן וכתב שלאבחן דור כ"דור יתום" הוא דבר משולל מיסודו, ובטח ובטח בדור שבו מתגלים תופעות חיוביות של חיפוש אחר יראת שמיים ותנועת תשובה גדולה, מה עוד שלהגדיר מצב רוחני כולל בדור בבחי' "דור יתום" אינו דבר הנתון לשיקול תלמיד חכם או רב שכונה בקיא בש"ס ככל שיהיה, דבר זה נתון לשיקול גדולי ישראל המובהקים.

על טענת "כך התיר הרב משה פיינשטיין זצ"ל", ענה הגר"ז נוימן בזה הלשון: לגבי דעתו של הרב פיינשטיין זצ"ל, בכ' סיוון תשי"ס פנה ר' שאול שיף נ"י לבנו של הרב פיינשטיין זצ"ל, הרב ראובן, כדי לברר עמו סוגיה זו. וכך כתב [בנו]: 'אודות שיטת אמו"ר זצ"ל, בענין לישוב מעורב אנשים ונשים במקום שיש חלק יושבים נפרדים. באופן כזה בודאי ישב אמו"ר זצ"ל עם הנפרדים. ומה ששאל אם סבר אמו"ר זצ"ל בתשובותיו שהענין לישוב אנשים ונשים מפורדים ישאינה מן הדין ולא מסורת ישראל' ודאי לא נראה ענין זה מתשובותיו שהוא מדבר רק לענין מחיצה ועוד שבחתונה שלי ישבו מפורדים.

14. והנה שו"ת "אגרות משה" כשמו כן הוא, מבוסס על אגרות ובחלקו אף נדפס לאחר פטירת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ובטח שאין בידי המעיין את כל הפרטים של אותו הדין שמתברר באגרת ובוודאי שאין ללמוד מכל אגרת ואגרת דין והלכה כוללת באופן גורף. מט

על טענת המביאים את דברי הלבוש שכתב "דעכשיו מורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כל כך דדמין עלן כקאקי חיוורא, ענה ואמר הגר"ז נוימן שבשו"ע לא נפסק כך ועיין בב"ח (אה"ע ס"ב י"ב), ב"ש (שם, ס"ק י"א), באר היטב (שם סוס"ק י"א), ש"ך (יו"ד שצ"א), שערי תשובה (תקכ"ט ס"ק ד'), קיצושי"ע (קמ"ט א), שו"ת יהודה יעלה (ח"ב סי' מ"ה), משנ"ב (תט"ו ס"ק ב'), כף החיים (תקכ"ט ס"ק מ"ח). ובתגובת השדי חמד היוצא בחריפות נגד המתירים לעצמם בתואנת "דמין עלי כקאקי חיוורי" (עיין לעיל תשובת השדי חמד במלואה).

דעת השרידי אש

ויש מי שמרננים על חומרת דין מחיצה וטוענים מתוך דברי שו"ת שרידי אש ח"א סימן ע"ז¹⁵ שכותב:

ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, ש"א, שכתב: כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, עיי"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה ולא דווקא בשעת תפלה וקר"ש. ונראה שזו מדת חסידות ולא מצד הדין, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה. והנח לישראל וכו'.

ותמוהה ביותר ההנחה שהסיקו כמה ופסקו להתיר ישיבה מעורבת ללא מחיצה לא בשעת התפילה וכל הסמך לדבריהם מניחים על הכתוב הנ"ל בדברי השרידי אש.

ואמנם, מי שיעיין היטב בכל דברי השרידי אש בתשובה הנ"ל יראה ויווכח כי כל מגמת השרידי אש הוא להוכיח ב"כ דהתירא" את מציאות ההתנהלות בתנועת נוער "ישורון" שבצרפת כמובא שם, כמו שמביא בעצמו שם:

מכל מקום, כשנשאלתי ע"ז ממנהלי "ישורון" הוריתי להם שימשיכו את פעולתם עפ"י הדרך שהתוו להם גדולי אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל כוונתם היתה לשם שמים, להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם ועי"כ הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה וליר"ש... והטעם הוא משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", כמו שנבאר להלן.

15. ויש גורסין שהוא בחלק ב' סימן ח'.

וכבר ביארנו רבות במאמרנו הקודם בסוגיית "חלב עכו"ס" כי בעיתים רחוקות, במצבי דחק בתפוצות ישראל בגולה נאלצו רבני הקהילות לאחוז עצמם בהיתרים ופיסקות כגון הנ"ל וכדומה, אך בוודאי ובוודאי שאין האמור הנ"ל מתייחס באופן גורף לכל סוגיית מחיצה בין גברים ונשים וברור מעל כל צל של ספק כי פסיקת השרידי אש הייתה לשעתו בלבד.

פוסקי זמננו

בעצת מו"ר הר"י רגב שליט"א (ראש הישיבה הגבוהה רעננה) שלחתי שאלה בנידון ישיבה מעורבת בחתונה למספר פוסקים מגדולי ישראל המובהקים, וכה תשובותיהם המצויות עימי בכתב-ידם :

הגאון הרב חיים קנייבסקי [שליט"א] זצ"ל נשאל האם יהיה מותר לישיבה מעורבת בחתונה. תשובת הרב קנייבסקי [שליט"א] זצ"ל הייתה קצרה ביותר (כדרכו) והיא: "יש ליזהר".

הגאון הרב יצחק זילברשטיין שליט"א¹⁶ נשאל כנ"ל. וכה תשובתו :
כתוב בבית שמואל סימן ס"ב ס"ק י"א : כתב הב"ח "כשהאנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שהשמחה במעונו, דאין שמחה כשהיצר הרע שולט", ואם כן השי"ת לא מופיע לחתונה כזאת אלא שעירים שם ירקדו והשי"ת שומר ישראל רק כשמחננו טהור וקדוש. יצחק זילברשטיין.

הגאון הרב שריה דבליצקי שליט"א נשאל כנ"ל, וכה הייתה תשובתו :
י"ב טבת תשי"ע, שלום וברכה. דברי הלבוש ידועים, אך בזמנינו הוא איסור מוחלט ואין להשתתף בסעודה כזאת אלא אם אי אפשר אחרת אז נהוג שלרבנים ויראי הית"ש יש פינה מיוחדת בשלחן ערוך להם לבדם, אך כל זה רק בדיעבד. בברכה ש. דבליצקי.

הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א (בעמח"ס שו"ע המקוצר ועולת יצחק, אי"ה בהמשך נביא את פסיקותיו בספריו) נשאל כנ"ל, וכה הייתה תשובתו :

---

16. הגר"י זילברשטיין הינו רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ומגדולי הפוס' הליטאיים בדורנו, חתנו של מרן הגר"י אלישיב זצ"ל.

בס"ד טבת תשי"ע בשכ"א. ישיבת מעורבת של אנשים ונשים בחתונה אסורים, כמו שהעליתי בס"ד בשע"ה ח"ו סי' ר"א ס"י.

הגאון הרב דב ליאור שליט"א (רבה של קרית ארבע-חברון) נשאל כנ"ל וכה הייתה תשובתו:

ב"ה טבת תשי"ע, לכ' _____, השלום והברכה... שאלת אודות ישיבה נפרדת בחתונה. לכתחילה ודאי שיש להקפיד שתהיה מחיצה בין גברים ונשים. (ב) אם אין יכולים המשפחה להסביר לפחות להקפיד שהישיבה תהיה נפרדת. (ג) אם זה לא ניתן לביצוע, לבקש מבעלי השמחה שיכינו מקום למקפידים, שלהם לפחות תהיה ישיבה נפרדת אם לא ניתן לעשות לכולם. החותם לכבוד התורה ולומדיה, דב ליאור.¹⁷

ומורינו ורבינו הגאון הראשל"צ מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל האריך רבות הן בע"פ והן בכתב לדבר ולהזהיר מחומרת האיסור של ישיבה מעורבת. בגיליון "קול צופיד", פרשת פנחס התשס"ט¹⁸ כתב הגר"מ אליהו באופן חריף ויוצא דופן דברים בנוגע לדיני צניעות וזה לשונו:

אני מצטער שאני צריך לדבר על נושא זה. אבל כשיש רבנים שמתירים הלכות שאסור להתיר אותם, אנחנו חייבים לומר את דברינו. שלא יגידו "שתיקה כהודאה" מחמת ששתקנו משמע שאנחנו מסכימים איתם. ובכן השיעור הזה נאמר כדי שנדע כי אנחנו צריכים ללכת בדרך של התורה שמקובלת לנו מהר סיני. אין רשות לשום רב להורות הלכות על סמך מה שהוא חושב בליבו. מה היא המסורת שלנו בהלכות אלו של צניעות?

המשנה והגמרא מספרות על שמחת בית השואבה שהייתה בבית המקדש בחג הסוכות. שם נאמר: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו". המשנה במסכת סוכה (פרק ה ב) כותבת שכדי להגיע לשמחה זו היו עושים הכנות: "בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג, יָרְדוּ לְעֶזְרַת נָשִׁים, וּמִתְקַנְיִן שָׁם תְּקוּן גְּדוּל". ומהו ה"תְּקוּן הַגְּדוּל" שנעשה שם? בנו מרפסת בעזרת נשים,

17. יש לציין כי "העולם" מפיץ כי הרב דב ליאור שליט"א מתיר ישיבה מעורבת לכתחילה, והנה ברור כי הדבר משולל מן היסוד וראוי לעשות תשובה גדולה לסמוך על "שמועות אומרות".

18. גיליון "קול צופיד" הוא תמליל שיעורו השבועי של מרן הראשל"צ הרב מרדכי אליהו זצ"ל.

מעל המקום שבו היו הגברים רוקדים. כל זאת בכדי שבשמחת בית השואבה לא יהיו הנשים והגברים מעורבים זה בזה. שהיצר הרע לא יביא אותם להרהר הרהורי עבירה. שמתוך שהם מעורבים יחדיו הם עלולים לעבור על מה שכתוב בתורה: "ולא תתורו אחרי ללבבכם ואחרי עינכם".

דבר זה נקרא "תיקון גדול" לא בגלל שהמלאכה הייתה גדולה עליהם, **אלא בגלל שהתערובת הזאת היא סכנה גדולה**. שהקב"ה "שונא זימה" כמו שאמר בלעם לבלק: "אַלְהֵיָהֶם שָׁל אֵלוֹ, שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא" (סנהדרין קו).

הרמב"ם בפירושו למשניות והתוס' יום טוב הסבירו שיש כאן שתי תקנות: א] שהגברים והנשים לא מעורבים זה בזה. ב] שהנשים למעלה והגברים למטה, כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים. שזה מביא לידי קלות ראש והרהורי עבירה, ושמא יבואו לידי קישוי או קרי בחצרות בית ה'.

ומכאן שכשעושים מחיצה היא צריכה להיות באופן שהגברים לא יראו את הנשים. לא רק סימן היכר ביניהם.

חלק מה"הלכות" החדשות המומצאות היום הם שמותר לנשים ולגברים לשבת יחד בחתונות ואין בזה איסור. זה נגד הגמרא והשולחן ערוך והפוסקים כולם. ובמיוחד בחתונות שיושבים ביחד ולבושים בבגדים נאים ומסתכלים חלילה אחד על שני בתחילה כשיושבים ביחד וזה אסור כי לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עינכם. ועוברים לפעמים על "לא תתמוד אשת רעך" ושאר איסורים.

ולמה אדם לא שואל את אבותיו ורבותיו בעלי הנסיון. למה הוא שואל את מקלו? כי הוא רוצה קולות. הם אומרים "מי שמחמיר - הוא חמור". ואנחנו אומרים כי מי שמקל ראש עם אשת חבירו הוא גרוע מבהמה. בעלי החיים המפותחים יודעים לשמור על בני זוגן. הם לא הולכים מין עם שאינו מינו. הם לא הולכים זכר עם זכר ונקבה עם נקבה.

יש נשים שרוצות להראות את יופין. "להראות העמים והשרים את יופיה" אשה בטבעה מתלבשת יפה. יש אנשים שלוקחים את התכונה הזאת למקום שלילי. למקום של יצר הרע. יש רבנים שנגררים אחרי התכונה הזאת ופוסקים פסקים בשביל למצוא חן בעיני גברים או אולי דווקא בעיני הנשים.

אני מצטער שאני צריך לדבר דברים כאלה, אבל זה נכון. אני קורא לרבנים האלו: חזרו בכם!! אל תפסקו הלכות נגד מה שמקובל לנו מדורי דורות. אין ריקודים מעורבים. **אין ישיבה מעורבת. אין חתונות מעורבות.** אם בבית המקדש היה תיקון גדול, קל וחומר בכל חתונה וחתונה פרטית.

הגאון רבי משה שטרן מדברצין פסק בשו"ת באר משה (ח"ד סי' קמ"ז ס"ק לא) מביא שעריכת חתונה ללא מחיצה אך בשולחנות נפרדים הייתה נכונה בתקופה שבה נשים התלבשו באופן צנוע. אבל היום כשהמלבוש לא צנוע צריכים וחובה להקים מחיצה בין גברים ונשים. כמו כן כך פסק הגאון הר"מ שטרנבוך ב"תשובות והנהגות" (ח"ב אה"ע סי' תרנ"א) שאסר שם ישיבת גברים ונשים בחדר אחד בסעודת נישואין. הגאון הראשלי"צ מרן הרב עובדיה יוסף [שליט"א] זצ"ל כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ג אה"ע י, ט) שלכתחילה יש להפריד בין גברים ונשים. וכן פסק בנו שליט"א על פיו בקיצושי"ע ילקוט יוסף (הלכות אישות, סימן כ"א, אות ט"ו): "אסור באיסור חמור לשבת בצוותא בישיבה מעורבת, בנים ובנות יחדיו". הגאון רבי חיים דוד הלוי פסק בשו"ת עשה לך רב (ח"ג סימן מ') שבסעודת נישואין וכן בכל התכנסות חייבים להעמיד מחיצה גמורה של ממש בין נשים לגברים כדי שלא יסתכלו הגברים על הנשים. וכן פסק הגאון האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה מצאנז-קלויזנבורג בשו"ת דברי יציב (אה"ע, סי' מ') וכך הם עיקרי דבריו:

בדבר לילך לשמחה כשאין מחיצה בין אנשים לנשים... וגוף הדבר דהרהורא, תלוי אולי בפלוגתת הרבינו יונה וש"ר המובא בבית שמואל סימן כ"א סק"ב, שלר"י הרהור אפילו בפנויה אסור מן התורה.... ובאמת המעיין ברמב"ם פרק כ"א מאיסורי ביאה הלכה ג', לא יסתכל דרך זנות הרי הוא אומר ברית כרתי וכו', ולא הביא זה דלא תעשה מפורש בתורה ונשמרת. וכן שמה בהלכה י"ט אסור לאדם שיקשה וכו' או יביא עצמו לידי הרהור, וכן בהלכה כ' ולא יסתכל וכו', ובהלכה כ"א וכן אסור לאדם להסתכל בנשים וכו' שלא יבוא לידי הרהור עי"ש, נראה כהכ"מ שזה לא קאי להרמב"ם לאיסור מפורש מן התורה להרהר... ובעוה"ר כעת שהולכין בפריצות וכו' יש למיחש טובא. וגם חששות של ערוה לענין דברי תורה וברכה. וכיון שחבריו נמנין לדבר מצוה, שחסידים ואנשי מעשה עשו בעהשי"ת תיקון לעשות מחיצה, ואפילו דברים המותרים וכו' [נדרים פ"א ע"ב], ומכ"ש דהוה למיגדר מילתא. ועכ"פ למי שבידו למחות, היינו רב או רבו, מכ"ש שראוי למחות טפי מאחר שאין בידו לעשות כלל, ורק יביא עצמו לידי איבה, וממונה על הציבור בגדר לא תגורו מפני איש [דברים א'

י"ז], והפסד ממון בתוכחה לא שייך בממונה על הציבור [עיין חו"מ סי' י"ב ס"א], וביארתי זה בימים אלה בתשובה [עיין חיו"ד סו"ס רי"ח], שהוא נתמנה לכוף עושי רשעה ולא לישא פנים.

ומכ"ש שהפורקי עול הנהיגו כן גם בבתי כנסיות שלהם רח"ל, ובכמה דברים מגונים רח"ל, וראוי ביותר לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ומעין שכתב הרשב"א ברכות י"א ע"א על יהיה כנגד המשחיתים עיי"ש, ראוי לכל מי הרוצה להתקדש בדרכי השי"ת, ובפרט למ"ש בדברי הראב"ד בצורבא מרבנן שבטח ח"ו לא מורגל בדבר, להחמיר טפי, והמקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה [יומא ל"ט ע"א].

וכן פסק ב"נטעי גבריאל" (נשואין, ח"א, פרק ל"ט, ב'):
אין להסב אנשים ונשים בחדר אחד, וק"ו שלא יסיבו במסיבה אחת, אלא רק יעשו מחיצה גבוהה המבדלת בין האנשים לנשים.

ועוד מתייחס למה שנהגו (קאמרנא, ספינקא, קיווישאד וכן היה מנהג אונגארין) שהיו מכניסים את החתן לאולם הנשים ויושב עם הכלה זמן מה באימה ויראה, כתב כך: "אך בימינו שהדור פרוץ יש לנהוג שלא ילך החתן לחדר הנשים". (ונסמך על גדולי ההוראה בדור שליט"א, שכולם פסקו באותו הנוסח לאסור זאת).

הרב שלמה אבינר שליט"א (ראש ישיבת עטרת כהנים) כותב בשו"ת שאילת שלמה (חלק ו', סי' קמ"ה):

מהגמרא על מספד באחרית הימים אנו למדים שצריכה להיות הפרדה בין נשים לגברים אך לא מפורש שם שצריכה להיות מחיצה העיקר שיעמוד בנפרד... אמנם בחתונות כתב בספר חסידים (מובא בב"ש ס"ב ס"ק י"א, קיצושי"ע סי' קמ"ט סעי' א') שאין לנשים ולגברים לשבת בחדר אחד, אלא בחדרים נפרדים. והטעם לכך הוא שבחתונה יש ציבור גדול, ויש שמחה גדולה, ונשים לבושות יפה וכו' ולכן גם בזה החמירו.

ובסי' קמ"ו כותב כך:

הדרך הכי טובה היא שכל הגברים יאכלו בחדר אחד וכל הנשים בחדר שני. הדרך הפחות טובה ומותרת היא שישבו באותו חדר אך בשולחנות נפרדים... ואע"פ שבחתונה אסור לאכול בחדר אחד אפילו בשולחנות נפרדים, שאני

חתונה שיש בה אנשים רבים ואווירה של שמחה רבה, אך בבית מותר הדבר בשולחנות נפרדים.

וכן פסק מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שו"ע המקוצר, ח"ז, סי' ר"ז, ט"ז) שאין לומר שהשמחה במעונו ואפילו ישבו בשולחנות נפרדים. וכן ב"שערים מצויינים בהלכה" (קמ"ט, סק"א), וכן ב"שובע שמחות" (פ"ד סעי' ט"ו), וכן ב"בית חתנים" (פי"ז, הערה א'). ומו"ר הגר"י רצאבי שליט"א שכבר העליתי את תשובתו הלכה למעשה לעיל, האריך להרחיק מן ערבוב אנשים ונשים מס' פעמים בספריו. בשו"ע המקוצר (חלק ו', קדושה, סימן ר"א, סעיף י') כותב: כל מקום שמתאספים בו אנשים ונשים, או בנים ובנות, הן בבתים פרטיים, הן בבתיכנסיות ואולמות וכדומה, חובה להעמיד מחיצה מליאה להפריד ביניהם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש. וכלשכן שאסור להם לשבת יחדיו. ולא רק כשאוכלים במסיבה שלשמחה וסעודה, כגון נישואין וברית מילה, אלא גם בעת שיעור או דְרָשָׁה וכדומה, ואפילו בשעת צער כגון ניחום אבלים.

ובחלק ז', נישואין (סימן ר"ו, סעי' כ"ז) כתב:

צריך להקפיד מאד שלא יתערבו אנשים ונשים גם בזמן עריכת החופה. כי בעוה"ר נפרץ הדבר ונתפשט מקרוב מנהג רע ומר זה אפילו אצל החרדים לדבר ה', כאילו אין צורך אז להפרדה. וזוהי עצת יצ"הרע לפגום במעמד הקדוש והמרומם הזה, אשר בו מתייסד בניין בית חדש בישראל, וממנו מקור להשפיע שפע טובה וברכה לכל ימי חייהם ולצאצאיהם, ושכינת עוזנו חפצה להיות חופפת ושורה אתנו, אבל בכך מרחיקים אותה מתוכנו חס ושלום, כמו שנאמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. ויש למחות ולמנוע אפילו אם יעמדו אז בסמיכות, כי לפעמים מתוך הצפיפות והדוחק, נדחפים אלו על אלו רחמנא ליצלן, כאשר הורה הנסיון. וחלילה לישראל הקדושים, זרע ישישים ותרשישים, להעלים עין מזאת. ואבותינו נע"ג בתימן מדורידורות לא נהגו כן, אלא הכל בקדושה רבה ובצניעות יתירה.

ומוסיף (שם, סימן ר"ז, סעי' ד'):

האכילה והשתייה בַּסְעוּדָה, וכלשכן השירה והריקודים, יהיו בצניעות גמורה, כשהנשים בחדר נפרד. או שיעמידו לכל הפחות מחיצה סגורה היטב המפסיקה בין האנשים לנשים. ואנשים ירקדו לפני החתן דוקא, ונשים לפני הכלה דוקא. ואם הם מעורבים, אסור להשתתף עמהם. וראוי גם כן שהכניסות לאולם, לאנשים ולנשים, לא יהיו סמוכות זו לזו.

ומחזק עוד את דבריו ביתר עיון ובהירות בשו"ת עולת יצחק (אבן העזר, סי' קמ"ז) שמסיק שם להלכה כך:

הלכך, יש להשתדל ביותר עם כל הקשיים במציאות שלכם, לעשות מחיצה מלאה בין הצדדים כדת וכדין, וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה.

וכן מסיק לדינא עוד (שם) בסימן רל"ט וכותב לבסוף:

ולמדנו שאיסור חמור לראות בריקוד הנשים. ומכאן שחובה מוטלת על ראשי עם קודש ליתן ליבם שתהיינה המחיצות בין האנשים לנשים סגורות לגמרי למנוע מכשול ח"ו.

וכן פסק ב"צניעות בת ישראל" (פרק א', י"א):

כל מקום שמתאספים בו אנשים ונשים, או בנים ובנות, הן בבתים פרטיים, הן בבתי-כנסיות ואולמות וכדומה, חובה להעמיד מחיצה מליאה להפריד ביניהם, כדי שלא יבואו לידי קלות-ראש. וכלשכן שאסור להם לשבת יחדיו. ולא רק כשאוכלים במסיבה שלשמחה וסעודה, כגון נישואין¹⁹ וברית-מילה, אלא גם בעת שיעור או דרשה וכדומה, ואפילו בשעת צער כגון ניחום אבלים.

וכן פסק מו"ר הרב רגב שליט"א ר"י רעננה ב"תקנות לחתונה" דישיבתנו הק'. וזה לשונו בסעיף א': "יש להקפיד על הפרדה מוחלטת בישיבה באולם בין גברים לנשים כשמחיצה מפרידה בין שני האגפים". ובסעיף ב' כתב מו"ר שליט"א: "בזמן החופה ישתדלו לעמוד נשים בצד אחד וגברים בצד שני".

סיכום

לאחר כל האמור לעיל, נראה בבירור כי דין "ישיבה מעורבת" בסעודת חתונה הינו דין מבורר ובהיר שאין צל של ספק בחוזק איסורו. כאמור, רוב מכריע של גדולי הפוסקים בכל הדורות אסר על ישיבה מעורבת כלשהיא בכל זמן ולכל מטרה, בוודאי ובוודאי בעת חתונה שהיא שמחה של מצווה שביארנו לעיל שבה שכיח קלות ראש.

ולסוגיית תשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

---

19. ואף בזמן הקידושין והחופה, לא יהיו מעורבים. ובזמנינו נפרצו הגדירות בזה, ולא טוב הדבר. אלא הכלה עם האמהות בלבד, תבאנה אל החופה, ושאר כל הנשים תישארנה במקומן מעבר למחיצה. ולכן עצה טובה שיקבעו את מקום החופה, סמוך לעזרת הנשים.

ראוי להתבונן ולראות כי בכמה סוגיות הלכתיות חשובות (חלב עכו"ם, ישיבה מעורבת, ערבוב נשים וגברים באוטובוס וכו'). שערכן מהותי ועדין, חיזק מתניו הגאון הגדול רבי משה פיינשטיין ועקר הרים וטחנן זה בזה על מנת למצוא פתח להתיר. היתרים אלו שנבנו בכח של גאונות הלכתית ועמקנות מחשבתית כוללת ומקיפה ע"י הגר"מ פיינשטיין רק מוכיחים את כתפיו הגדולות בהלכה והוראה. אך יש להדגיש כי היתריו של הגר"מ פיינשטיין ניתנו לפרטים, היתרים שניתנו לשעתם במקרים דחוקים ומכורח מציאות החיים הקהילתית הסבוכה בארה"ב שאחוז ההתבוללות שם גדול ביותר²⁰.

וראינו שאמנם הגר"מ פיינשטיין מיקל בדין ישיבה מעורבת, אך ההלכה הרווחת אצל כל פוסקי הדור היא שאין להיקל למעט במקרים ספציפיים בודדים ופרטניים אשר דינם עומד לשיקול דעתם הבלעדית של פוסקי הדור המובהקים.

מה עוד, שכן נוכחנו לראות מעדות בנו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, הגאון הרב ראובן פיינשטיין שליט"א, שהעיד שאביו הגר"מ זצ"ל נהג למעשה לשבת בנפרד וכן סידר בחתונות בניו.

וגם כאשר תעלה על הפרק בעיה פרטית שבה נצרך שיקול דעת נרחב ואולי אף להיסמך על דעת הגר"מ פיינשטיין, עדיין הוכחנו כי היתרו מתיר ישיבה ללא מחיצה, אך לא מתיר כלל ישיבה מעורבת. ובוודאי שפסיקה כזו הינה פרטנית ועומדת לשיקול דעתם של גדולי ישראל המובהקים בלבד.

ויש לזכור את דברי הגמ' במועד קטן (כ.). "אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין, הלכה כרבים".

לכן, מי שנגע יראת ה' בלבבו לא יכול להתעלם מלראות את רוח ההלכה הנושבת בין הפוסקים כולם בדין הפרדה בין נשים לגברים, שכולם פה אחד אסרו לישיב במעורב אנשים ונשים אלא רק ע"י מחיצה.

ואיננו מדברים כלל ועיקר על חשיבות הצניעות ושמירתה בדור הפרוץ שלנו, אשר לא נראה כמותו מעולם, דור אשר גדרי הקדושה נפרצו לבלי הכר בכל מגזר ובכל תחום.

---

20. ועיין היטב בדברי שו"ת אז נדברו המובאים לעיל וראה כי כבר כתב בכגון דא מס' פעמים. נח

וב"ה ישנו ציבור קדוש המבקש יראת ה' והיא והיא אוצרו האמיתי, ומחפשים ומבקשים אחר התעלות בדרכי הקירבה והדבקות בבורא יתברך שמו, ויודעים את דברי גדולי ומאורי הדור שליט"א אשר עומדים ומזהירים ללא הרף בעניינים אלו.

ומי שמשים אזנו כאפרכסת לשמוע דברי מוסר ולקח טוב להשיב נעם על נשמתו, בוודאי מוצא אצל כל גדולי ישראל שליט"א כי כולם כאחד קוראים וזועקים לשמור על הצניעות על כל אופניה.

אם בהתנזרות מראייה ועיון בעלונים וספרי שיקוף וחולין, הרחקה מטכנולוגיה אסורה כגון אינטרנט וטלויזיה ושמיעת רדיו ומוזיקה לא כשרה.

ועד העמדת תקנות למניעת פרצות בציבור הכללי, כגון פלאפון כשר, איסור הגעה למקומות בילוי מסוימים, הרחקת בני הנוער בזמן החופשה מאתרי טבע מפוקפקים ומחופי הים וכו'.

וכשמסתכלים על מכלול הפרטים הנ"ל מתבהרת ועולה עמדת היהדות הקדושה בדורנו זה אשר נסיונותיו קשים מנשוא.

אי-לכך בטח ובטח שיש לגדור במקום שכבר גדרו חז"ל בביהמ"ק וקראו לכך "תיקון גדול", ומי יהין ויעיז לפרוץ "גדר" זו ולהתיר במקום שאסור וד"ל.

סוף דבר

ואסיים בדבריו של **מרן הראי"ה קוק זי"ע** (מידות הראי"ה, צניעות):
מידת הצניעות גורמת טובות לעולם ומתוך כך דוחה אף דברים שהם טובים מצד עצמם, אבל כיוון שמפני יצר האדם וכוחו החדש יגרמו לפרוץ במידת הצניעות... נדחית מידת דרך ארץ ממקומה עד שלא לשאול בשלום אשה.

ומסיים שם:

הצנוע מכיר כי לא מפני שנאת המין הוא מתרחק ועושה גדרים כי אם מפני התכלית הכללית והיפה.

